

АНТРОПОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РЕКОНФІГУРАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Фесенко Ю. В.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Культура – це певна сукупність соціально набутих і трансформованих із покоління в покоління значущих символів, ідей, цінностей, звичаїв, вірувань, традицій, норм і правил поведінки, через свою життєдіяльність. Поняття «культура» вживається для характеристики певних історичних епох (антична культура), конкретних суспільств, народності, нації (культура майя), а також специфічних сфер діяльності чи життя (художня культура, культура побуту), сфера духовного життя людей. Як загальноцивілізаційна система, культура автентична, дійсна, невідчужена від історії, об'єднує сьогоденням своє минуле і майбутнє, відтворює в самосвідомості і максимально розкриває природу національного характеру.

Культура як загальноцивілізаційна цінність виявляє наявність базових цінностей і символів, які забезпечують внутрішню інтеграцію. Культура включає в свою систему соціальні норми і установи, духовні цінності, сукупність відносин людей до природи, між собою і до самого себе.

Культура характеризує особливості свідомості і поведінки, діяльності людей, праці, мови, фіксується як спосіб життєдіяльності окремого індивіда, соціальної групи чи всього суспільства в цілому.

Культура – це складне ціле, яке включає продукти діяльності, вірування, мистецтво, звички людини, а також діяльність, зумовлена цими звичками. Головне в ній – активна роль людини, людина в діяльності, продукт людської діяльності. Вона також є конфігурацією засвоєної поведінки людини і її результатів, тісно пов'язаною з духом, духовністю. Тому будь-який матеріальний прогрес не відбудеться без прогресу культурного, духовного. Культура – це свого роду генотип розвитку людського організму [1].

Культура є найбільш фундаментальний спосіб людського буття, базис реальності для людини.

Тому культура є діяльність людей по відтворенню і оновленню соціального і політичного буття, а також продукт і результат діяльності, які в неї включаються. Культура є реплікація суспільної і родової суті людини, це сукупний досвід людства, єдності буття і небуття, вона організує людське життя, слугує для упорядкування досвіду і регуляції відносин між людьми. Культура – це культ, обробка, поважання, виховання. Це певний рівень розвитку суспільства, творчих здібностей людини, відтворюваний в матеріальних і духовних цінностях людини. Культура – це свідомою робота духу по здійсненню того, що оточує людину. Вона асоціюється з рисами особистого удосконалення людини, це специфічний спосіб організації і розвитку людської особистості. Укоріненість в культурі і свобода здійснюються як творчість, з іншого боку, культура поєднує буття й свободу, що переростає у творчість, виступає щодо них як опосередкування. Будучи узагальненим людським досвідом, культура дає свободі й творчості вихідні смисли й через це безпосередньо є репрезентантом буття.

Разом з тим вона дає засоби й пропонує форми здійснення людиною її вільних творчих зусиль, що є однією з найсуттєвіших ознак культури. Саме культура є водночас творчістю й призначеністю до творення. Нарешті, та чи інша система може бути визнана цивілізованою, якщо вона забезпечує культурний прогрес людства, можливості самореалізації особистості, розвиток і реалізацію індивідуальної духовної свободи. Повернення до магістральних шляхів розвитку людської цивілізації є поворотом до культурного самозабезпечення народу в контексті світових надбань, пріоритету особистості її духовних свобод, творчої самореалізації у суспільному та індивідуальному житті, людяно-творчого злету.

Універсальним критерієм суспільного прогресу постає загальне становище людини в соціально-політичній системі, діапазон її загальнокультурного розвитку, рівень матеріальної, соціальної, політичної і духовної свободи. Більш прогресивна буде така політична система, яка відкриє широкі можливості для задоволення людських життєвих потреб, піднесення добробуту, забезпечення рівня і структури споживання матеріальних, соціальних та культурних благ, що найповніше відповідають природі, сутності й призначенню людини, створюють сприятливі умови для самореалізації духовної свободи. Сучасність характеризується тим, що в основі прогресу лежить загальнолюдський інтерес. Головне – створити таку систему політичних дій, на основі яких можна було б надати колективним формам людського життя належної цілераціональності, свідомої передбачуваності, досягнення на цьому шляху максимально-матеріального і духовного добробуту, культурного зростання [2].

Культура знаходиться в стадії процвітання, коли вона має внутрішнє стає уявлення про себе. Криза культури свідчить про розпад постійного ядра культури, про втрату самототожності, тобто культура перестає мов би розуміти, що вона є. Виникнення туги по сталому архетипу породжується тривогою і збентеженою свідомістю, що сприяє поступовому формуванню нового образу культури.

Відчуття кризи породжується в результаті розусюдження з самою сабою, першоодвічним космосом культури. Її динаміка допускає багатоманітність альтернатив, і при цьому не кожна із них має шанс на втілення. Культура не здатна розвиватися по одинці і універсальній схемі. Сучасна криза є сучасною новою культурою парадигми. Розпад старих форм життя і поява нових ціннісних мотивів приводить в результаті до збуджуваного стану пошуку, інтенсивного бродіння нових цінностей, які володіють новим потенціалом оновлення. Народження нових ціннісних орієнтацій є провісником нової культури.

На долі культури відчувається зіткнення духовних і моральних ідеалів, культуру покидає творчий дух і вона не здатна задовольнити духовні потреби суспільства. Духовний вакуум – термін який вживається для визначення кризи соціальної і національно-культурної ідентичності, який супроводжується почуттям страху, тривоги, відчуттям історичної приреченості, «бездомності» і загубленості людини у світі.

В особистому плані криза національної свідомості переживається як духовний вакуум. Духовна криза – це криза суспільних ідеалів і цінностей, які складають духовне ядро культури і надають культурній системі якісно-організаційної цілісності, аутентичності. Кризи супроводжуються посиленням антропійних процесів, соціальним, моральним, інтелектуальним хаосом, втратою моральних пріоритетів, гострою поляризацією суспільства, зруйнуванням соціальних інститутів.

Духовна криза суспільства і реальна небезпека втрати культурної ідентичності гостро активізували процеси національної самосвідомості, у сфері якої проходить інтенсивність послуг цінностей культурної інтеграції і національної консолідації [3]. Світоглядною передумовою подолання духовної кризи є відтворення тих цінностей, котрі складають ядро відчизняної культури і зумовлюють її унікальність, відродження національного ідеалу, актуалізацію суспільної свідомості її інших референтів.

В умовах антидуховності все обертається своєю протилежністю і змінюється: історія, що могла бути історією існування людей перетворюється на самостійну надлюдську субстанцію; засоби стають цілями, а цілі постають у ролі простих засобів, людина витрачає людське єство, а мірою її багатства, замість істинних цінностей стає обсяг приватної власності і володіння матеріальними цінностями. Проте існують і більш потаємні руйнаційні процеси. Одна з них – поглинання людини масовою культурою з опорою на розваги, утилітарні цінності, або тоталітарною пропагандою.

Життя і структура суспільства зумовлюються культурою і розумінням в ній сенсу людського існування. Всі чотири сфери суспільства (економічна, політична, соціальна, духовна) завжди знаходяться в активній взаємодії між собою. Суспільство не може досягти ні істинної демократії, ні повноцінного життя, коли не будуть створені необхідні для існування цих інститутів моральні якості і не приведуть свої інститути і закони у відповідність з моральними і культурно-правовими нормами демократичного суспільства. Для цього люди повинні перестати сприймати себе «гвинтинами» тоталітарної машини, а вільними суб'єктами здатними до культурної творчості.

Культурні артефакти тільки тоді стають реальною культурою, коли вони освоюються діяльністю людини, входять в її життя, в соціокультурну творчість, у вчинки, відносини і діяльність.

Культура як вираження антропологічних, онтологічних і аксіологічних засад в контексті реконфігурації соціокультурного глобалізованого простору є системою форм, які забезпечують становлення (формування) людського в людині, що забезпечуються антропологічними, онтологічними,

аксіологічними чинниками, системою формоутворень духу. Такими формоутвореннями духу є мова, право, мораль, наука, філософія, різні форми мистецтва – все, що робить людину людиною. Слід погодитися з Н. Хамітовим, який вважає, що «Комунікативна метаантропологія є філософською наукою про умови комунікації етносу й особистості в усій її екзистенціальній повноті, виходячи тим самим на низку актуальних проблем сучасності – зокрема прав людини та місця національної культури в світі, що глобалізується» [4].

Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору є найбільш фундаментальним способом людського буття, базисом реальності для людини. Ці основи є природно-історичним процесом, направленим на відображення (реплікацію) суспільної і родової сутності людини, суспільним світопорядком, який є відкритим для людини, вибору її можливостей, так як вона є сукупністю загальнолюдських цінностей, що відмінити будь-яким законом неможливо. Вони культивують нову стратегію інтелектуально-духовних пріоритетів цивілізаційного розвитку з орієнтацією на моделювання культурних засад онтології та аксіології буття.

Багатовимірність людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору проявляється у контексті метафізичних, естетичних, етичних, теолого-релігійних засад, що відбиваються на матрицях духовно-інтелектуальної сутності діяльності людини. Сучасна культура поступово перетворюється на мозаїку транслोकальних культур, які глибоко впливають одна на одну і створюють нові культурні ареали, формуючи нову мережеву культуру, що сприяє посиленню міжкультурних комунікацій та подальшій диверсифікації світу культури і поступового її поглинання глобальною культурою. Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору виявляють духовно-культурні пріоритети розвитку цивілізації, створення антикризових культурних механізмів, здатних подолати руйнівні тенденції глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник В. В. Культура буття людини як соціокультурний феномен / В. В. Мельник // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2015. – Вип. 60. – С. 253–268.
2. Олексенко Р. І. Філософія ринкових відносин. Становлення та розвиток в Україні в період глобалізації та інформаційної революції: соц.-філос.аналіз / Р. І. Олексенко. – К.:Знання України, 2013. – 367 с.
3. Воронкова В. Г. Гражданское общество как парадигма, концепт и конструкт социальное философского дискурса / «Philosophy and cosmology».- Kyiv : ISPC, 2015 (vol.15). – С. 198–215.
4. Voronkova Valentina. The Formation of the Concept of Noosphere Development of Modern Society in the Conditions of Information Society / «Philosophy and Cosmology», Vol. 16.- Kyiv : ISPC, 2016. – P. 179–191.
5. Bazaluk O., Blazhevich T. Cosmic Education: Formation of a Planetary and Cosmic Personality/ «Philosophy and Cosmology», Vol. 12. – Kiev : ISPC, 2013. – P. 147–160.
6. Bazaluk Oleg. The basic postulates of the universal evolution model «Evolving matter» / «Philosophy and Cosmology», Vol. 14. – Kyiv : ISPC, 2015. – P. 11–20.
7. Bazaluk Oleg. The Theory of Evolution / «Philosophy and Cosmology», Vol. 15. – Kyiv : ISPC, 2015. – P. 25–33.